

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 053 «Психологія»

за освітньою програмою «Психологія»

на тему: «Індивідуально-психологічні особливості емпатичних осіб»

Виконавець:

студентка 4 курсу

факультету ЦЗВФН

Романова Олександра Андріївна_____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

Кандидат психологічних наук,

доцент кафедри МППП

Бабчук Олена Григоріївна_____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса – 2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Психологія вже десятиліттями цікавиться вивченням людської природи, а зокрема, особливостей, що визначають специфічні риси характеру та поведінки людини. Однією з цих особливостей є емпатія – здатність почувати та розуміти емоції інших осіб, співпереживати їм і відчувати своїми власними. Індивіди з високим рівнем емпатії відзначаються здатністю до емоційної співчутливості, глибоким розумінням стану інших людей, а також вмінням ефективно спілкуватися та встановлювати гармонійні стосунки з навколишнім світом.

Визначення людської емпатії все більше стає темою наукових досліджень у галузі психології. Це пояснюється тим, що емпатія домінує в розвитку різноманітних когнітивних процесів (емоційно-вольова сфера) і є важливою складовою взаємовідносин між людьми, що дозволяє людям передбачати поведінку інших, висувати гіпотези їхніх думок, висловлювань і розуміти причини дій інших. Крім того, наявність емпатії сприяє соціальному розвитку та активності людини. Люди з емпатією більш готові допомогти, менш агресивні, виявляють високий рівень гуманізму, здатні розпізнавати та розуміти особистість іншої людини і таким чином знаходити способи впливу на неї. У всьому світі досліджуються емпатійні здібності людей, які займаються різними сферами професійної діяльності, оскільки емпатія є основою комунікативних стосунків, що, у свою чергу, підвищує рівень якості виконання професійних завдань. Розуміння індивідуальних особливостей емпатичних осіб є важливим завданням для психологічної науки та практики. Вивчення цієї проблеми дозволить отримати більш глибоке уявлення про природу емпатії та сприятиме розробці ефективних стратегій психологічної підтримки та взаємодії з емоційно чутливими особистостями.

Мета даної кваліфікаційної роботи — глибоше розглянути індивідуально-психологічні особливості розвитку емпатії у дітей молодшого підліткового віку.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є емпатичні особи.

Предметом дослідження є психологічна характеристика розвитку емпатійної здібності особистості.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- Проаналізувати теоретико-методологічні підходи до вивчення проблеми виникнення та особливостей емпатії;
- Дослідити структуру емпатії;
- Охарактеризувати властивості осіб з емпатійними здібностями;

- Емпірично визначити психологічні особливості емпатії молодших підлітків;

- Запропонувати заходи розвитку емпатії в осіб молодшого підліткового віку.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс теоретичних та емпіричних методів, а саме:

- **теоретичні:** аналіз, синтез та узагальнення представлених у науковій літературі матеріалів щодо сучасного стану досліджуваної проблеми;

- **емпіричні:** констатувальний експеримент, обробка статистичних даних.

Теоретичне та практичне значення. Дослідження розвитку емпатії в підлітковому віці доповнює та поглиблює теоретичні основи психології дитинства, вносячи новий внесок у розуміння динаміки соціального розвитку. Розробка рекомендацій та методів для педагогів, батьків та психологів щодо сприяння розвитку емпатії у дітей. Розуміння особливостей розвитку емпатії у підлітків дозволить створити більш ефективні стратегії виховання та освіти, сприяючи формуванню гармонійної особистості.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 41 пункт та двох додатків. Загальний обсяг роботи становить 68 сторінок. Основний зміст викладено на 60 сторінках. Робота містить 8 таблиць та 6 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну і методи дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження емпатії» проаналізовано підходи до вивчення емпатії в історичному та сучасному контекстах, проведено дослідження з визначення структури емпатії, охарактеризовано властивості особистості, що гіпотетично пов'язані з емпатією, проаналізовано психологічні особливості підліткового віку. Розглянуто різні аспекти емпатії, яка є ключовим аспектом міжособистісних відносин і соціальної взаємодії взагалі. У результаті дослідження сутності поняття емпатії ми можемо зробити висновок, що це важлива психологічна якість, яка впливає на багато аспектів життя підлітків.

У другому розділі «Організація та проведення емпіричного дослідження» охарактеризовано зміст та етапи емпіричного дослідження, проведено короткий огляд методик, спрямованих на діагностику емпатії та властивостей особистості, гіпотетично пов'язаних з нею, проведено емпіричне дослідження отриманих результатів дослідження та запропоновано методичні рекомендації з розвитку емпатії в осіб молодшого підліткового віку.

На основі аналізу результатів проявів емпатії учнів молодшого підліткового віку ми виявили, що прояви емпатії у дівчат і хлопців не такі поширені, як хотілося б. Діти спочатку створюють емоційну ситуацію, яка намагається вирішити проблему, але спроби безуспішні, і все в кінцевому підсумку призводить до більшого розвитку конфлікту, що вимагає втручання дорослого. Крім того, і хлопці, і дівчата мають однакову ступінь симпатії до людей похилого віку. Крім того, емпатія підлітків спостерігається в певних сприятливих ситуаціях, до них відносяться: настрій школяра, характер, темперамент, його типова поведінка в тій чи іншій ситуації, виховання, моральні переконання дитини.

На підставі експериментального дослідження підліткової емпатії за застосованою нами методикою можна стверджувати, що методика «Незакінчені речення» є ефективною для демонстрації учнями ознак емпатії. Метод «Шкала оцінки емоційної значущості» мав низький рівень успішності учнів, які продемонстрували емпатію, на додаток до методик експрес-діагностика емпатії, тест «Діагностика соціальної емпатії».

Було запропоновано корекційну програму з розвитку емпатії у молодших підлітків. Ця програма спрямована на інтеграцію практичних інструментів для розвитку емпатії у підлітків, надаючи їм можливість не лише розуміти, а й виражати свої почуття, а також бути уважними та підтримуючими співучням.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню індивідуально-психологічних особливостей емпатичних осіб. Під час дослідження було виявлено, що емпатія є важливою соціально-психологічною якістю, яка виявляється в здатності сприймати та реагувати на емоції інших людей, виявляти розуміння, співчуття та підтримку.

Емпатичність є складною психологічною якістю, яка формується внаслідок взаємодії генетичних, соціальних та культурних чинників. Емпатія

може бути розвинена та покращена через спеціальні тренінги та програми, спрямовані на розвиток співчуття та взаєморозуміння.

Емпатія - це психологічна здатність сприймати та розуміти емоції, переживання та почуття інших людей, відчувати їх як свої власні. Це вміння поставити себе на місце іншої людини, уявити ситуацію з її точки зору та відчувати ті самі емоції, які вона відчуває. Емпатія включає у себе співчуття, розуміння та відчуття взаємної співпереживаності з іншими людьми. Ця здатність дозволяє людині встановлювати позитивні міжособистісні зв'язки, розуміти і підтримувати інших, а також виявляти турботу та допомогу в потрібний момент.

Емпатичні особи мають здатність легше встановлювати міжособистісні відносини, бути успішнішими в комунікації та уникати конфліктів.

Розуміння та розвиток емпатії важливо не лише для індивідуального благополуччя, а й для побудови гармонійних міжособистісних відносин та соціального розвитку.

Емпатія свідчить не лише про гуманне ставлення, а й про симпатію до людини. Звичайно, прояв симпатії до людини дає можливість проявити співчуття, а не байдужість до іншої людини. Емпатію слід розглядати як процес або стан сам по собі, а також як рису особистості.

Шкільні роки пов'язані з усвідомленням дітьми свого місця в суспільстві. У структурі розумової діяльності підлітків вони формуються через спілкування, діяльність, стосунки з дорослими, перегляд телепередач, фільмів, комп'ютерних ігор. Підлітки сприйнятливі до навіювань. Взаємовідносини між учнями в класі зазвичай встановлюються за допомогою вчителя. Часто емпатія учнів нестабільна. Характер дружби між дітьми мінливий.

Емпатія між школярами може спостерігатися в конкретних ситуаціях, що в основному залежить від ставлення співрозмовника до дитини. Діти молодшого підліткового віку частіше конфліктні, ніж щирі.

На підставі експериментального дослідження підліткової емпатії за застосованою нами методикою можна стверджувати, що методика «Незакінчені речення» є ефективною для демонстрації учнями ознак емпатії. Метод «Шкала оцінки емоційної значущості» мав низький рівень успішності учнів, які продемонстрували емпатію, на додаток до методик експрес-діагностика емпатії (Соломин В.П., Шатровой О.В., Михайлов Л.А., Маликова Т.В.); тест «Діагностика соціальної емпатії» (Н.Фетіскін, В.Козлов, Г.Мануйлов).

Експериментальні дослідження дозволили зрозуміти, в яких ситуаціях школярі до кого виявляють емпатію, а в яких ні. Для дівчаток характерно

співчуття як до однолітків, так і до дорослих. Коли дитину хвалять і добре і прихильно до неї ставляться, дівчина виявляє співчуття і проситиме вибачення, якщо дитина винна. Хлопчики відчувають співчуття до людей, що плачуть, людей, які відчувають біль, або поранених тварин.

І хлопці, і дівчата не виявляють співчуття чи милосердя до тих, хто їм не подобається. У них також низький рівень альтруїзму. Зрозуміти і допомогти дітям реалізувати їх творчий потенціал і природні здібності, дати мудру пораду і навчити доброти, розрадити душу і допомогти в навчанні, сформувані позитивне мислення, викликати впевненість у світлому і щасливому майбутньому і бажання досягти вершини успіху - все це на благо дітей.

Негативні емоції пов'язані з агресією, звинуваченнями, ворожістю, гнівом у дітей і заважають їм бути стриманими, спокійними і відкритими. Тому робота педагогів і психологів з такими дітьми повинна проходити в трьох напрямках: боротися з гнівом; навчати агресивних дітей прийнятним способам вираження гніву; навичкам ідентифікації та контролю, вмінню контролювати себе в ситуаціях, що викликають гнів; розвивати такі здібності, як емпатія, довіра, співчуття, тощо.

Було запропоновано корекційну програму з розвитку емпатії у молодших підлітків. Ця програма спрямована на інтеграцію практичних інструментів для розвитку емпатії у підлітків, надаючи їм можливість не лише розуміти, а й виражати свої почуття, а також бути уважними та підтримуючими співучням.

Отже, розуміння індивідуально-психологічних особливостей емпатичних осіб є важливим аспектом для вивчення та розвитку якісних міжособистісних взаємин та соціального прогресу. Дослідження цієї теми може сприяти покращенню міжособистісних відносин, підвищенню емоційного і соціального розвитку та створенню більш гармонійного соціального середовища.

Загалом, дослідження індивідуально-психологічних особливостей емпатичних осіб є актуальним та перспективним напрямком у сучасній психології. Його результати можуть мати значний вплив на розвиток психологічної науки та практичні застосування у психологічній та соціальній роботі.

Таким чином мета та завдання дослідження є досягнутими.